

4. Самодін А.В., Антошук А.О. Сучасні тенденції науково-технічного забезпечення огляду місця події. Knowledge, Education, Law, Management. 2017 № 3 (19) С. 199–209.

5. Кравчук П. Ю. Особливості слідчого огляду у випадку виявлення трупа у водоймі. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2018. Вип. 1-2. С. 220–227.

6. Медичний довідник «Судова медицина»: URL: <http://medical-enc.com.ua/utoplenie-4.htm>.

Арешонков Віталій Володимирович,
провідний науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
ННІ № 1 Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник

КРИТЕРІЙ ВІДНЕСЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ДО КРИМІНАЛІСТИЧНИХ

Проаналізувавши редакції Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5, які були чинними у різні часи, можна помітити тенденцію до постійного збільшення кількості різновидів криміналістичної експертизи.

З викладеного логічним постає питання щодо визначення критеріїв віднесення судових експертиз до криміналістичних. Нагадаємо, що Інструкція передбачає й інші види експертиз, зокрема: інженерно-технічна, економічна; товарознавча; експертиза у сфері інтелектуальної власності та інші, кожна з яких має свої різновиди. У той самий час, найбільш динамічно розвиваються саме криміналістичні, перелік яких постійного розширюється.

З приводу критеріїв поділу судових експертиз, до яких відносяться у тому числі і криміналістичні, ще у 70-х роках минулого століття О. Р. Шляхов зазначав, що вони можуть бути поділені на галузі знання за сукупністю трьох її суттєвих ознак – предмета, об'єкта і методики експертного дослідження, які тільки в сукупності утворюють окрему галузь спеціальних знань, самостійний вид експертизи [1, с. 27, 28].

З цього приводу вітчизняні науковці О. А. Гуменський та Т.В. Будко зазначають, що при розмежуванні експертиз потрібно керуватися комплексним критерієм, який включає уявлення про предмет і цілі даного виду експертизи, її об'єкт, методи і характер ґрунтового знання та враховує генезис її розвитку. Разом із цим, на їх думку, у слідчій і судовій практиці можна керуватися розподілом експертиз за характером ґрунтового знання [2, с. 71].

На нашу думку, викладені думки О. А. Гуменського та Т. В. Будько дещо суперечать одна одній. Незрозумілим є чому у слідчій і судовій практиці повинен застосовуватись не комплексний критерій розмежування експертиз, а їх розподіл за характером знань. На наш погляд, тут потрібна певна деталізація даного питання.

Виходячи із поглядів щодо критеріїв диференціації експертиз потрібно зауважити, що застосування конкретних критеріїв залежить від рівня поділу судових експертиз, до яких застосовується той чи інший критерій або їх сукупність. Як відомо у торії судової експертизи таких рівнів виділяють щонайменше чотири – клас, рід, вид, підвид. При поділі експертиз на першому рівні – рівні класу, використання всіх зазначених критеріїв у комплексі є недоцільним, щонайменше з причини можливої однаковості загальних методів дослідження та їх об'єктів. Для даного рівня як раз характерною є диференціація судових експертиз за галуззю спеціальних знань або ж, як зазначають науковці, за «характером ґрунтового знання». Відповідно починаючи із рівня роду, кількість критеріїв починає збільшуватись, і як раз тут вже можливо говорити про їх комплексність.

Щодо криміналістичних експертиз як різновиду техніко-криміналістичних досліджень, існування яких відстоюється нами, потрібно зауважити, що перераховані фактори, зокрема об'єкти, методи, предмет та експертні завдання. безумовно вплинули на появу та подальший розвиток криміналістичного підвиду експертних досліджень.

Разом з тим, рушійною силою постійного включення нових і нових різновидів експертиз до розряду криміналістичних є саме спеціальні криміналістичні знання. Останні є критерієм віднесення судових експертиз саме до криміналістичних. Спеціальні криміналістичні знання були розроблені та систематизовані під час розвитку криміналістичної доктрини та практики кримінального провадження. Іншими словами, спеціальні криміналістичні знання є продуктом становлення криміналістичної сфери у частині теорії, законодавства та практичної діяльності. Саме цим спеціальні криміналістичні знання відрізняються від інших спеціальних знань – медичних, економічних, технічних, екологічних тощо. Відповідно і криміналістичні експертизи відокремлюються від інших підвидів експертиз з огляду на використання спеціальних криміналістичних знань.

Попри простоту та певну абстрактність критерій «спеціальні криміналістичні знання» є універсальним та неспростовним. Оскільки важко поставити під сумнів багатолітню генезу спеціальних криміналістичних знань у вітчизняній криміналістиці. Цей критерій для виділення криміналістичних експертиз можна визнати актуальним на протязі тривалого часу розвитку криміналістики. Зокрема, він залишається незмінним принаймні з радянського періоду, за часів

якого також безпомилковим можна було б визначити судові експертизи криміналістичними за критерієм спеціальних криміналістичних знань.

Зовсім інший підхід використовується у США, де окремо криміналістичні експертизи не виокремлюються, а існує розподіл на розслідування на місці події (*crimescene investigation*) та судові експертизи (*forensic science*) [3, с. 25]. Де останні розуміються як будь які експертні наукові дослідження, що застосовуються для цілей правосуддя, у тому числі кримінального правосуддя. Тобто в американській юридичній системі окремо не виділяються криміналістичні експертизи та незалежно від області спеціальних знаній (медичні, фізичні, біологічні, соціологічні, психологічні тощо) необхідні судові експертизи успішно проводяться на царині кримінального правосуддя. Таким чином, криміналістична сфера експертних досліджень чітко не окреслюється та залишається «відкритою», потенційною для охоплення інших судових експертиз [4, с. 57].

Якщо використовувати «американський» підхід щодо визначення системи криміналістичних експертиз, то закономірним уявляється, що критерієм віднесення експертного дослідження до підвиду криміналістичних експертиз є спрямованість на вирішення завдання, які ставляться перед вказаним видом техніко-криміналістичного дослідження. У випадку проведення експертизи для встановлення фактичної інформації про кримінальне правопорушення чи одержання доказів будь-яка експертиза може вважатися криміналістичною. Наприклад, товарознавча експертиза, згідно Інструкції, є самостійним видом експертиз, тобто формально не є криміналістичною. Водночас, вона обов'язково признається під час досудового розслідування у злочинах проти власності, що є необхідною умовою для правильної кваліфікації вчиненого суспільно-небезпечного діяння, що зумовлює її іменування саме криміналістичною.

Окреслений сучасний «американський» розподіл спеціальних досліджень у кримінальному провадженні є менш формалізованим та обумовлюється відсутністю криміналістики як окремої галузі наукових знань у цій державі. Його використання у національній правовій системі та практиці правозастосування сприяло б усуненню неузгодженостей («розриву») між криміналістичною теорією та практикою кримінального провадження з приводу системи криміналістичних експертиз. Проте, з урахуванням вітчизняного шляху наукових криміналістичних досліджень, отримання наукових результатів щодо спеціальних криміналістичних знань, доктринальних напрацювань стосовно виокремлення галузей криміналістичних знань представникам криміналістичної науки та прикладної сфери важко буде швидко сприйняти та адаптуватися до розподілу судових експертиз без застосування криміналістичного критерію.

Проблема щодо невідповідності між описом у криміналістичній теорії та динамічним нормативним удосконаленням системи криміналістичних експертиз має вирішуватися шляхом внесення відповідних доповнень до розділу криміналістична техніка у підручниках, навчальних посібниках, монографіях, інших працях теоретичного характеру. Разом з тим, з метою уникнення постійних доповнень та перевидань наукової та навчальної літератури, у змісті останньої доцільно виписати основні засади визнання певних знань спеціальними криміналістичними, а окремі судові експертизи – криміналістичними. Це забезпечить непотрібність безперервного доповнення криміналістичної літератури та необґрунтованого збільшення її обсягу.

Список використаних джерел

1. Шляхов А.Р. Процессуальные и организационные основы криминалистической экспертизы. Москва, 1972. 121 с.
2. Гуменський О.А., Будко Т.В. Місце експертизи спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (СТЗ) в системі судових експертиз. Криміналістика і судова експертиза. 2018. Вип. 63(1). С. 67–80.
3. Barry A. J. Fisher, David R. Fisher Techniques of Crime Scene Investigation, Eighth Edition. CRC Press, 2012. 535 p.
4. Jay A Siegel, Kathy Mirakovits Forensic Science: The Basics, Third Edition. CRC Press, 2015. 610 p.

Атаманов Олександр Михайлович,
аспірант кафедри досудового розслідування
ННІ № 1 Національної академії внутрішніх
справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Інститут повідомлення про підозру було закріплено в новому КПК України порівняно нещодавно. На жаль, під час формулювання норм, які його регламентують, зокрема й осіб, щодо яких здійснюють особливий порядок кримінального провадження, законодавець припустився порушення правил юридичної техніки, а саме одночасно оперує різними термінами «повідомлення про підозру», «складення письмового повідомлення про підозру», «вручення письмового повідомлення про підозру» та «здійснення повідомлення про підозру», що призвело до неоднозначного їх тлумачення науковцями, сторонами кримінального провадження й судом під час правозастосовної діяльності. Подальші зміни, яких зазнав цей інститут, не усунули окреслених протиріч, тому досі він є предметом дослідження науковців [1, с. 65].